

دانشگاه شاهرود

کارورزی ۲

(رشته مدیریت برنامه ریزی آموزشی و پیش دبستانی و دبستانی)

سیدسعید حسینی

امروزه کتاب‌خوانی و علم‌آموزی، نه تنها یک وظیفه‌ی ملی، که یک واجب دینی است.

مقام معظم رهبری

در عصر حاضر یکی از شاخصه‌های ارزیابی رشد، توسعه و پیشرفت فرهنگی هر کشوری میزان تولید کتاب، مطالعه و کتاب‌خوانی مردم آن مرز و بوم است. ایران اسلامی نیز از دیرباز تاکنون با داشتن تمدنی چندهزارساله و مراکز متعدد علمی، فرهنگی، کتابخانه‌های معتبر، علما و دانشمندان بزرگ با آثار ارزشمند تاریخی، سرآمد دولت‌ها و ملت‌های دیگر بوده و در عرصه‌ی فرهنگ و تمدن جهانی به‌سان خورشیدی تابناک همچنان می‌درخشد و با فرزندان نیک‌نهاد خویش هنرنمایی می‌کند. چه کسی است که در دنیا با دانشمندان فرزانه و نام‌آور ایرانی همچون ابوعلی سینا، ابوریحان بیرونی، فارابی، خوارزمی و ... همچنین شاعران برجسته‌ای نظیر فردوسی، سعدی، مولوی، حافظ و ... آشنا نباشد و در مقابل عظمت آنها سر تعظیم فرود نیاورد. تمامی این افتخارات ارزشمند، برگرفته از میزان عشق و علاقه فراوان ملت ما به فراگیری علم و دانش از طریق خواندن و مطالعه منابع و کتاب‌های گوناگون است. به شکرانه‌ی الهی، تاریخ و گذشته ما، همیشه درخشان و پربار است. ولی اکنون در این زمینه در چه جایگاهی قرار داریم؟ آمار و ارقام ارائه‌شده از سوی مجامع و سازمان‌های فرهنگی در مورد سرانه‌ی مطالعه‌ی هر ایرانی، برایمان چندان امیدوارکننده نمی‌باشد و رهبر معظم انقلاب اسلامی نیز از این وضعیت بارها اظهار گله و ناخشنودی نموده‌اند.

کتاب، دروازه‌ای به سوی گستره‌ی دانش و معرفت است و کتاب خوب، یکی از بهترین ابزارهای کمال بشری است. همه‌ی دستاوردهای بشر در سراسر عمر جهان تا آنجا که قابل کتابت بوده است، در میان دست‌نوشته‌هایی است که انسان‌ها پدید آورده و می‌آورند. در این مجموعه‌ی بی‌نظیر، تعالیم الهی، درس‌های پیامبران به بشر، و همچنین علوم مختلفی است که سعادت بشر بدون آگاهی از آنها امکان‌پذیر نیست. کسی که با دنیای زیبا و زندگی‌بخش کتاب ارتباط ندارد بی‌شک از مهم‌ترین دستاوردهای انسانی و نیز از بیشترین معارف الهی و بشری محروم است. با این دیدگاه، به‌روشنی می‌توان ارزش و مفهوم رمزی عمیق در این حقیقت تاریخی را دریافت که اولین خطاب خداوند متعال به پیامبر گرامی اسلام (ص) این است که «بخوان!» و در اولین

سوره‌ای که بر آن فرستاده‌ی عظیم‌الشان خداوند، فرود آمده، نام «قلم» به تجلیل یاد شده‌است: «اقْرَأْ وَ رَبُّكَ الْأَكْرَمُ. الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ» در اهمیت عنصر کتاب برای تکامل جامعه‌ی انسانی، همین بس که تمامی ادیان آسمانی و رجال بزرگ تاریخ بشری، از طریق کتاب جاودانه مانده‌اند.

دانشگاه پیام‌نور با گستره‌ی جغرافیایی ایران‌شمول خود با هدف آموزش برای همه، همه‌جا و همه‌وقت، به‌عنوان دانشگاهی کتاب‌محور در نظام آموزش عالی کشورمان، افتخار دارد جایگاه اندیشه‌سازی و خردورزی بخش عظیمی از جوانان جویای علم این مرز و بوم باشد. تلاش فراوانی در ایام طولانی فعالیت این دانشگاه انجام پذیرفته تا با بهره‌گیری از تجربه‌های گرانقدر استادان و صاحب‌نظران برجسته کشورمان، کتاب‌ها و منابع آموزشی درسی شاخص و خودآموز تولید شود. در آینده هم، این مهم با هدف ارتقای سطح علمی، روزآمدی و توجه بیشتر به نیازهای مخاطبان دانشگاه پیام‌نور با جدیت ادامه خواهد داشت. به‌طور قطع استفاده از نظرات استادان، صاحب‌نظران و دانشجویان محترم، ما را در انجام این وظیفه‌ی مهم و خطیر یاری‌رسان خواهد بود. پیشاپیش از تمامی عزیزانی که با نقد، تصحیح و پیشنهادهای خود ما را در انجام این وظیفه‌ی خطیر یاری می‌رسانند، سپاسگزاری می‌نماییم. لازم است از تمامی اندیشمندانی که تاکنون دانشگاه پیام‌نور را منزلگاه اندیشه‌سازی خود دانسته و ما را در تولید کتاب و محتوای آموزشی درسی یاری نموده‌اند، صمیمانه قدردانی گردد. موفقیت و بهروزی تمامی دانشجویان و دانش‌پژوهان عزیز آرزوی همیشگی ما است.

دانشگاه پیام‌نور

فهرست مطالب کتاب

هفت	پیشگفتار
۱	فصل اول: اهداف و مباحث اساسی کارورزی ۲
۱	هدف کلی
۱	هدف‌های یادگیری
۲	مقدمه
۳	۱-۱ تعریف کارورزی
۳	۲-۱ ضرورت و اهمیت کارورزی
۶	۳-۱ برنامه زمانی کارورزی و دروس کارورزی
۷	۴-۱ اهمیت و جایگاه دروس کارورزی در رشته علوم تربیتی
۸	۵-۱ اهداف واحد درسی کارورزی ۲
۹	۶-۱ وحدت رویه و رویه‌سازی در ارائه واحد درسی کارورزی ۲
۱۰	۷-۱ فرایند گردش کار و مراحل اجرایی کارورزی ۲
۱۰	۱-۷-۱ ارائه کارورزی ۲
۱۱	۲-۷-۱ اجرای کارورزی ۲
۱۲	۳-۷-۱ ارزشیابی کارورزی ۲
۱۴	۸-۱ وظیفه استادان راهنما در ارائه و اجرای کارورزی ۲
۱۴	۱-۸-۱ نقش و وظیفه کلی استادان راهنمای کارورزی ۲
۱۵	۲-۸-۱ فعالیت‌ها و اقدامات اجرایی استادان راهنمای کارورزی ۲
۱۹	۹-۱ فرم ارزشیابی پایانی واحد درسی کارورزی ۲
۲۱	۱۰-۱ وظیفه دانشجویان در اجرای کارورزی ۲
۲۶	۱-۱۰-۱ آشنایی و شناخت سازمان محل کارورزی و واحدهای مختلف آن
۳۰	۲-۱۰-۱ آشنایی و شناخت مدیر و فرایند مدیریت سازمان محل کارورزی
۳۲	خلاصه فصل اول
۳۳	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل اول

۳۵	فصل دوم: جمع‌آوری اطلاعات و گزارش‌نویسی کارورزی ۲
۳۵	هدف کلی
۳۵	هدف‌های یادگیری
۳۶	مقدمه
۳۷	۱-۲ روش‌های جمع‌آوری اطلاعات
۳۹	۲-۲ مشاهده
۳۹	۱-۲-۲ نکات مهم در کاربرد مشاهده
۴۱	۲-۲-۲ انواع مشاهده
۴۳	۳-۲ مصاحبه
۴۵	۱-۳-۲ اصول و شرایط اجرای مصاحبه
۴۸	۲-۳-۲ نقش پرسش در اجرای مصاحبه
۴۸	۳-۳-۲ انواع مصاحبه
۵۰	۴-۲ پرسشنامه
۵۱	۱-۴-۲ اصول تدوین و اجرای پرسشنامه
۵۲	۲-۴-۲ انواع پرسشنامه
۵۴	۵-۲ چک‌لیست
۵۴	۶-۲ چک‌لیست راهنمای کارورزی ۲
۷۹	۷-۲ سخنی با دانشجویان
۸۳	۸-۲ شاخص‌های مطالعه سازمان‌های محل کارورزی
۸۴	۹-۲ جدول کار ترمی یا نیم‌سالی کارورزی ۲
۸۶	۱۰-۲ اهمیت و ضرورت تهیه و تنظیم گزارش کارورزی
۸۸	۱۱-۲ ثبت و ضبط اطلاعات و داده‌ها
۹۰	۱۲-۲ یادداشت‌برداری و یادداشت‌نویسی
۹۱	۱۳-۲ مراحل گزارش‌نویسی کارورزی ۲
۹۱	۱-۱۳-۲ جمع‌آوری، تنظیم و طبقه‌بندی اطلاعات و داده‌های موردنیاز
۹۲	۲-۱۳-۲ تحلیل و تفسیر اطلاعات و داده‌ها و نتیجه‌گیری از آنها
۹۳	۳-۱۳-۲ تهیه پیش‌نویس گزارش کارورزی ۲ و ویراستاری آن
۹۳	۴-۱۳-۲ تهیه و تنظیم گزارش کارورزی ۲
۹۹	۵-۱۳-۲ بازخوانی، بازنگری، تجدیدنظر و اصلاح نهایی گزارش کارورزی ۲
۱۰۰	۱۴-۲ نکات لازم برای نگارش و تنظیم گزارش کارورزی ۲
۱۰۱	۱۵-۲ ارائه شفاهی گزارش کارورزی ۲
۱۰۲	خلاصه فصل دوم
۱۰۳	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل دوم
۱۰۷	ضمایم
۱۱۹	واژه‌نامه
۱۴۱	منابع

پیشگفتار

همان گونه که عمل بدون علم و پشتوانه نظری، بی هدف و بی فایده است؛ علم و مبانی نظری نیز بدون عمل، بی نتیجه و غیر مؤثر می باشد. در بازتاب این مسئله در حوزه تحصیلات دانشگاهی، آنچه بیش از همه جلب نظر می کند، نبود توانایی ها و مهارت های عملی مورد نیاز و فقدان تجارب کاری و کاربردی مناسب در دانش آموختگان رشته های تحصیلی دانشگاهی است. بدیهی است که این مسئله، اثربخشی و کارایی رشته های مختلف تحصیلی و دانش آموختگان دانشگاه ها را مورد تردید قرار می دهد.

در این میان، شاید بتوان کارورزی را وسیله مناسبی برای تصریح و پاسخ به این تردید دانست. کارورزی، برنامه پیشرفت فردی و حرفه ای دانشجویان از طریق حضور و مشارکت در محیط های واقعی کار می باشد که بر مبنای اصول یادگیری تجربی و مشاهده ای تحقق می پذیرد.

دانشجویان در جریان اجرای کارورزی و با راهنمایی استادان راهنما، به طور فعال و هدفمند برای توسعه قابلیت ها و مهارت های علمی و عملی خود تلاش می کنند. از این رو، دروس کارورزی بیش از سایر دروس بر فرایند خودآموزی^۱ و خودمدیریتی^۲ دانشجویان که از اصول اولیه و مبنایی در نظام آموزشی دانشگاه پیام نور محسوب می شوند، تأکید می نمایند.

با وجود این، واحدهای دروس کارورزی علی رغم ضرورت و اهمیت فراوان، در

1. Self-instruction
2. Self-managed

فرایند برنامه‌ریزی آموزشی رشته‌های تحصیلی دانشگاهی از جایگاه مناسب و شایسته‌ای برخوردار نمی‌باشند. به نظر می‌رسد، از مهم‌ترین دلایل نگرش نه چندان مناسب نسبت به دروس کارورزی، نبود منبع و محتوای مدّون و مناسب و نبود رویه و روش هماهنگ برای ارائه، اجرا و ارزشیابی این دروس می‌باشد.

بدین ترتیب، دانشجویان و استادان راهنمای کارورزی ۲ رشته علوم تربیتی نیز مانند دروس کارورزی در دیگر رشته‌های تحصیلی، همواره با مشکلات ناشی از نبود منبع و محتوای مناسب و رویه اجرایی هماهنگ مواجه بوده‌اند.

در این کتاب که با درک ضرورت و اهمیت وجود یک منبع مدّون و مناسب برای درس کارورزی ۲ و به‌منظور رویه‌سازی و پیشگیری از سلیقه‌ای عمل کردن استادان راهنما و دانشجویان در ارائه و اجرای این واحد درسی تهیه شده‌است، تلاش گردیده تا ضمن ساده‌نویسی و خودآموزی، مطالب به‌گونه‌ای مطرح شوند که در انواع سازمان‌ها مصداق‌یافته و قابل استفاده باشند.

کتاب کارورزی ۲ با توجه به اهمیت و نقش مبنایی محتوا و مباحث نظری و بر مبنای این فرض که دانشجویان مطالب و محتوای نظری مورد نیاز را در درس کارآموزی ۱ (مدیریت کار عملی در آموزشگاه‌ها) و دروسی نظیر مقدمات مدیریت آموزشی، اصول مدیریت آموزشی، سازمان و قوانین آموزش و پرورش فراگرفته و اینک با پشتوانه نظری مناسب، آماده گذراندن واحد درسی کارورزی ۲ می‌باشند، تألیف شده‌است.

هدف کلی از تألیف این کتاب، راهنمایی و بسترسازی مناسب برای مطالعه دقیق و همه‌جانبه سازمان‌های محل کارورزی دانشجویان می‌باشد. کتاب برای تأمین این هدف کلی، در دو فصل تنظیم گردیده و سعی شده تا ضمن توجه به عملی بودن واحد درسی کارورزی ۲، در ایجاد هماهنگی و وحدت رویه برای ارائه و اجرای درست و کامل این واحد درسی مفید و مؤثر واقع شود.

هدف کلی فصل اول کتاب: آشنایی دانشجویان با ضرورت کارورزی و اهمیت و اهداف واحد درسی کارورزی ۲ می‌باشد. هدف کلی فصل دوم کتاب نیز عبارت‌است از: آشنایی دانشجویان با روش‌های میدانی جمع‌آوری اطلاعات و آشنایی با اصول و ضوابط گزارش‌نویسی و تهیه گزارش کارورزی ۲.

در ضمن بسیار تلاش گردید، تا تقریباً برای تمام واژه‌های موجود در مباحث مختلف، معادل مناسب یا نزدیک‌ترین معادل انگلیسی واژه‌ها را در پانویس هر صفحه و در مجموع در واژه‌نامه کتاب ذکر نماییم.

کتاب کارورزی ۲ به‌طور مشخص برای استفاده دانشجویان رشته علوم تربیتی (مدیریت و برنامه‌ریزی آموزشی - چندبخشی) در درس یک واحدی کارورزی ۲ و گرایش مدیریت و برنامه‌ریزی آموزشی در درس دو واحدی مدیریت کار عملی در سازمان‌ها تألیف شده است؛ اما با وجود این، دانشجویان رشته‌های پیش‌دبستانی و دبستانی - چندبخشی و مشاوره و راهنمایی - چندبخشی نیز در درس دوواحدی کارورزی ۲ می‌توانند از مباحث و مطالب کتاب استفاده نمایند.

پیشاپیش از تمامی اندیشمندان گرامی که با ارائه نظرات سازنده، موجب وقوف نگارنده بر کاستی‌های کتاب و رفع و اصلاح آن می‌شوند، صمیمانه سپاسگزاری می‌نمایم.

سید سعید حسینی

عضو هیأت علمی دانشگاه پیام نور

شهریور ۱۳۹۴

فصل اول

اهداف و مباحث اساسی کارورزی ۲

هدف کلی

در این فصل با تعریف و ضرورت کارورزی و اهمیت و هدف‌های واحد درسی کارورزی ۲ آشنا می‌شوید.

هدف‌های یادگیری

دانشجویان پس از مطالعه مطالب این فصل باید بتوانند:

۱. کارورزی را تعریف کنند.
۲. ضرورت و اهمیت کارورزی را شرح دهند.
۳. اهمیت و جایگاه دروس کارورزی در رشته علوم تربیتی را توضیح دهند.
۴. هدف‌های واحد درسی کارورزی ۲ را ذکر کنند.
۵. ضرورت وحدت رویه و رویه‌سازی در ارائه واحد درسی کارورزی ۲ را توضیح دهند.
۶. مراحل اجرایی کارورزی ۲ را نام‌برده و به اختصار توضیح دهند.
۷. فعالیت‌های دانشگاه و دانشجویان در مرحله اجرای کارورزی ۲ را توضیح دهند.
۸. وظایف استادان راهنما در ارائه و اجرای کارورزی ۲ را نام‌برده و به اختصار شرح دهند.
۹. به‌طور کلی وظایف و فعالیت‌های دانشجویان در اجرای کارورزی ۲ را دسته‌بندی‌نموده و به تفکیک نام ببرند.

مقدمه

توانمندشدن دانشجویان در زمینه‌های مختلف و آماده‌شدن آن‌ها برای پذیرش و ایفای مسئولیت‌های اجتماعی و حرفه‌ای متناسب با ماهیت و هدف رشته تحصیلی خود در آینده، به فرایندی فراتر از آموزش‌ها و آموزه‌های نظری کلاس‌های درس نیاز دارد. این فرایند که به توأم‌شدن علم با عمل و نزدیک‌شدن یافته‌ها و آموخته‌های نظری به قابلیت‌ها و مهارت‌های عملی می‌انجامد و طی آن آموزه‌ها و یافته‌های نظری دانشجویان در محیط واقعی کار، امکان ارزیابی^۱ و عملیاتی‌شدن می‌یابد، کارورزی است.

کارورزی که اصطلاحی رایج در حوزه یادگیری تجربی و مشاهده‌ای است، آموخته‌های نظری تحصیلات دانشگاهی را به محیطی متمایز با کلاس‌های درس انتقال می‌دهد و با ایجاد حلقه‌های ارتباطی میان دانشگاه و جامعه، فرصت کاربرد آموخته‌های نظری در محیطی واقعی را فراهم می‌آورد.

کارورزی می‌تواند با کشف، ثبت و انتقال دانش پنهان^۲ سازمان، در تحقق رابطه «برد - برد» میان دانشگاه و جامعه مؤثر واقع شود. بنابراین، کارورزی را می‌توان خدمت متقابل دانشگاه و جامعه به خود و به یکدیگر دانست.

واحد درسی کارورزی ۲ به‌عنوان یکی از بهترین فرصت‌های شناخت سازمان‌ها و برقراری ارتباط سازنده با دیگران، می‌تواند با تلاش برای موازنه آموزه‌ها و آموخته‌های نظری و مهارت‌ها و قابلیت‌های عملی، تعامل هدفمند میان دانشگاه و جامعه را میسر نماید. در پایان شایان ذکر است که کارورزی ۲ یک واحد درسی عملی‌بوده و جنبه اجباری^۳ دارد. بدین معنی که دانشجویان در این درس، طبق برنامه و در ساعات تعیین‌شده موظف به حضور در سازمان‌های محل کارورزی^۴ و مطالعه آن‌ها بوده و در پایان نیز موظف به تهیه و ارائه گزارش کارورزی در چارچوب موردنظر استاد راهنما می‌باشند. دانشجویان پس از انجام این وظایف و ارزیابی استاد راهنمای کارورزی از فعالیت‌های انجام‌شده، نمره واحد درسی کارورزی ۲ را کسب خواهند نمود.

1. Evaluation

2. Tacit Knowledge

* دانش پنهان، دانشی ذهنی و شخصی است که به‌آسانی قابل بیان و انتقال نمی‌باشد و از طریق مشاهده و تقلید و یا انتقال سینه به سینه کسب می‌شود. بینش و بصیرت در امور خاص، تجارب تصمیم‌گیری در موقعیت‌ها، فوت و فن انجام کار و تخصص فنی در حوزه دانش پنهان یا ضمنی افراد قرار دارند.

3. Coercive

4. Internship location organizations

۱-۱ تعریف کارورزی^۱

پیش از بیان تعریفی از کارورزی، به این نکته اشاره می‌شود که در برخی مباحث و تا حدودی در اثر کم‌دقتی، به جای واژه کارورزی، واژه کارآموزی مطرح و مورد استفاده قرار می‌گیرد. در واقع، کارآموزی یک دوره یادگیری مهارتی و کارورزی نوعی یادگیری تجربی نظارت‌شده با استفاده از آموخته‌های نظری قبلی در یک محیط حرفه‌ای است.

یکی از مشخص‌ترین تفاوت‌های کارورزی و کارآموزی، آن است که «در دروس کارورزی نمره دانشجویان صرفاً توسط استاد راهنمای کارورزی اعلام می‌شود... اما در دروس کارآموزی، در پایان دوره ابتدا سرپرست کارآموزی که معمولاً از کارکنان سازمان‌های محل کارآموزی است و سپس استاد کارآموزی که استاد راهنمای واحد درسی می‌باشد، اقدام به ارزشیابی و امتیازبندی عملکرد دانشجویان و اعلام نمره آنان می‌نمایند» (حسینی، ۱۳۹۲: ۳۱).

بنابراین ضمن تأکید بر ضرورت تمایز میان دو واژه، به‌منظور آغاز بحث و ساماندهی مباحث بعدی، کارورزی و دروس کارورزی را به‌شرح ذیل تعریف‌نموده و بر این تعریف توافق می‌کنیم.

هرگونه تجربه آموزشی مبتنی بر یادگیری تجربی و مشاهده‌ای که تحت عنوان واحد درسی دانشگاهی به‌منظور کاربرد آموخته‌های نظری کلاس‌های درس و توسعه مهارت‌های فردی و حرفه‌ای در محیط‌های واقعی کار نظیر سازمان‌ها ارائه و به‌وسیله استاد راهنما سرپرستی و ارزیابی می‌شود را می‌توان کارورزی و یا دروس کارورزی^۲ نامید.

۲-۱ ضرورت و اهمیت کارورزی

رسالت آموزش عالی کشور و یکی از اصلی‌ترین کارکردهای دانشگاه‌ها و نظام آموزش دانشگاهی، تربیت و تأمین منابع انسانی موردنیاز می‌باشد و کارورزی را می‌توان استراتژی مثبت و راه‌حل مناسب و منطقی برای پرورش نیروی انسانی فرهیخته و متخصص موردنیاز کشور دانست. «کارورزی ممکن است به‌عنوان یک

1. Internship

2. Internship lessons

فلسفه تربیتی و یا به عنوان یک روش آموزشی توصیف شود. [کارورزی] به عنوان یک فلسفه تربیتی، دانشگاه‌ها و مراکز آموزش [عالی] را مسئول توسعه اجتماعی و آماده‌سازی [دانشجویان] برای تبدیل شدن به شهروندان مشارکت‌جو در زندگی می‌داند؛ اما به عنوان یک روش آموزشی، شامل تلفیق فعالیت‌های خدماتی همراه با برنامه درسی مورد نظر به منظور یافتن نیازهای واقعی جامعه و یادگیری فعال از طریق مشارکت فعال می‌باشد» (اندرسون، ۱۹۹۸).

«امروزه کارورزی و آموزش مهارت‌ها [ی عملی] و کسب صلاحیت شغلی و حرفه‌ای مدیران به کانون توجه اغلب دولت‌ها در نظام آموزشی تبدیل شده است» (هریس و همکاران، ۲۰۰۳: ۴۸). با وجود این، با اندکی تأمل در فرایند آموزشی رشته‌های مختلف تحصیلی در اغلب دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی کشور، فاصله و شکاف قابل توجهی میان محتوا و مطالب نظری^۱ ارائه شده در کلاس‌های درس با دنیای واقعی کار و واقعیت‌های سازمان‌ها که برای انجام وظایف محوله از سوی جامعه فعالیت می‌کنند، مشاهده می‌شود.

فاصله و شکاف موجود میان دانشگاه و جامعه، از یک سو موجب رکود فعالیت‌های علمی در سازمان‌ها و دستگاه‌های اجرایی جامعه گردیده و از سوی دیگر، دانشگاه‌ها را به نهادهایی که به صورت کاربردی و عملی نقشی در رفع نیازهای جامعه ندارند، تبدیل می‌کند. از این رو، یکی از مهم‌ترین مسائل نظام آموزش عالی، عدم تناسب ساختار آموزش‌های ارائه شده با نیازها و انتظارات سازمان‌ها و مؤسسات اجرایی جامعه می‌باشد. بدین ترتیب، دانشجویان طی دوران تحصیل در دانشگاه، مطالب و محتوای نظری متعددی را بدون توجه به لزوم کاربردی بودن آن‌ها و بدون توجه به این ضرورت که یافته‌ها و آموخته‌های تحصیلات دانشگاهی باید پاسخگوی نیازهای جامعه باشند، فرا می‌گیرند.

واقعیت آن است که نظام آموزش عالی نمی‌تواند تنها به اتکای آموزش‌های نظری، در ایجاد زمینه مناسب برای رشد و توسعه اقتصادی کشور توفیق یابد. بنابراین، فرایند تحصیل در دانشگاه، نباید صرفاً در آموزش‌های نظری و نظریه‌پردازی^۲ خلاصه گردد و دانشجویان می‌بایست در ادامه و توأم با آموزه‌ها و یافته‌های نظری، مهارت‌ها و قابلیت‌های عملی متناسب با رشته تحصیلی خود را نیز کسب نمایند.

1. Theoretical
2. Theorizing

به نظر می‌رسد، مؤثرترین راه برای کاهش فاصله میان دانشگاه و جامعه، برقراری تعامل و همکاری دوجانبه دانشگاه با سازمان‌ها و محیط‌های واقعی کار بوده و بارزترین مصداق آن نیز واحدهای دروس کارورزی^۱ می‌باشند. دروس کارورزی، در صورتی که کامل و دقیق اجرا شوند، «می‌توانند پل ارتباطی مناسبی میان مراکز دانشگاهی با جامعه بوده و ضمن انتقال مشکلات محیط کار به مراکز آموزشی، یافته‌ها و راه‌حل‌های مراکز آموزشی را به جامعه منتقل کنند» (کانوس و فونتنتوت، ۲۰۰۸). بدین ترتیب، دروس کارورزی فاصله میان دانشگاه و جامعه را ترمیم‌نموده و موجبات پویایی مراکز آموزش عالی و محیط‌های کار را فراهم می‌آورند. «تجربه نشان داده‌است که ... انگیزه بالا و خلاقیت و نوآوری [دانشجویان] می‌تواند مورد استفاده سازمان‌ها [ی محل کارورزی] قرار گیرد. از طرفی، حضور [دانشجویان] در صنایع و ارتباط نزدیک ایشان با محیط‌های دانشگاهی و اساتید دانشگاه‌ها ... زمینه‌ساز همکاری‌های نزدیک دانشگاه و صنعت [به نمایندگی جامعه] می‌شود» (دیواین و دیگران، ۲۰۱۰: ۱۰).

در فرایند تحصیل و آموزش، هیچ جانشین و جایگزینی برای تجربه عملی^۲ که دروس کارورزی زمینه آن را فراهم می‌نمایند، وجود ندارد. دانشجویان در دروس کارورزی، به تمرین و ارزیابی عینی آموخته‌ها و یافته‌های نظری و فراگیری قابلیت‌ها و مهارت‌های عملی می‌پردازند. ادغام آکادمیک نظریه و کاربرد در جریان کارورزی و ایجاد ارتباط میان آموخته‌های نظری کلاس‌های درس با قابلیت‌ها و مهارت‌های عینی در موقعیت‌های عملی می‌تواند معلومات و مهارت‌های دانشجویان را معنی‌دار، عمیق و پایدار نماید؛ و تنها در این صورت است که دانشجویان احساس توانمندی تحصیلی خواهند نمود. به یاد داشته باشیم که ایجاد توانمندی‌های علمی و عملی در دانشجویان، وظیفه شاخص و مهمی است که از نظام آموزش عالی کشور انتظار می‌رود.

کارورزی رابط میان نظریه و عمل می‌باشد و «دانشجویان را قادر به انتقال یادگیری خود از محیط دانشگاهی به محیط واقعی کار می‌نماید» (جمیل و همکاران، ۲۰۱۳). بنابراین، کارورزی را می‌توان از جمله تدابیر عینی و تمهیدات ضروری تربیت و تأمین نیروی انسانی متخصص، در حوزه آموزش عالی و از جمله مؤثرترین روش‌های

متناسب سازی معلومات و مهارت های دانشجویان با نیازهای واقعی جامعه دانست. اما متأسفانه، کارورزی و دروس کارورزی علی رغم ضرورت وجودی مؤکد در نظام آموزش عالی و نقش مهم و مؤثر در آینده حرفه ای دانشجویان، هنوز از جایگاه مناسب و شایسته ای برخوردار نمی باشند و در ادبیات آموزشی و تحصیلی دانشگاه ها و مراکز آموزش عالی کشور مورد کم توجهی و بی توجهی واقع شده و از سوی دانشجویان و حتی برخی از استادان و مسئولین دانشگاه ها جدی تلقی نمی شوند.

فکر کنید و پاسخ دهید:

۱. به طور کلی انتظار شما از دروس کارورزی رشته های تحصیلی دانشگاهی چیست؟
۲. آیا در حال حاضر دروس کارورزی از جایگاهی مناسب و شایسته برخوردارند؟ پاسخ خود را با ذکر دلیل بیان کنید.

۳-۱ برنامه زمانی کارورزی و دروس کارورزی

اگرچه تاکنون، هیچ مدت زمان مشخص حداقل یا حداکثری لازم و کافی برای فرایند کارورزی اعلام نشده است، اما به طور معمول دروس کارورزی در رشته های تحصیلی دانشگاهی در چارچوب زمانی نیمسال های تحصیلی و طبق تقویم دانشگاه ها و مراکز آموزش عالی ارائه و اجرا می شوند.

ارائه و اجرای دروس کارورزی مستلزم آن است که دانشجویان در جریان کارورزی متعهد و ملزم به رعایت برنامه زمانی هماهنگ و اعلام شده باشند. در چارچوب این برنامه، ممکن است دانشجویان با هماهنگی استاد راهنما و مسئولین سازمان محل کارورزی، در هر هفته، چند ساعت و یا به طور تمام وقت چند روز متوالی، در سازمان حضور یابند. بنابراین به نظر می رسد دروس کارورزی نیازی به برنامه ریزی زمانی^۱ بسته و غیرقابل انعطاف نداشته باشند. از این رو، ما برای دروس کارورزی، برنامه زمانی و زمان بندی^۲ منعطف و انعطاف پذیر، البته در چارچوب تقویم زمانی دانشگاه را توصیه می کنیم.

بدین ترتیب باید به دانشجویان فرصت داده شود تا طبق نظر و هماهنگی

1. Timetabling
2. Timing

استاد راهنما و با توجه به رشته تحصیلی و شرایط و مقتضیات زمانی و مکانی، در طرح و تنظیم برنامه زمانی دروس کارورزی اعلام نظر و ابراز عقیده نموده و نقش فعال داشته باشند. این نکته بسیار مهم که به دانشجویان در زمینه طرح و تنظیم برنامه زمانی کارورزی امکان و فرصت بررسی، انتخاب و ابراز عقیده داده شود، از جمله عوامل سازنده‌ای است که جایگاه دروس کارورزی را در میان دروس رشته تحصیلی مربوطه، ممتاز و منحصر به فرد نموده و از سایر دروس متمایز می‌سازد.

با وجود این، آنچه که تأکید می‌شود، تعهد مسئولان دانشجویان به اجرای برنامه زمانی اعلام شده کارورزی است. بدین معنی که پس از تنظیم و اعلام برنامه زمانی کارورزی، دیگر دانشجویان چه در طراحی آن نقش داشته و یا نداشته باشند، ملزم و متعهد به اجرای دقیق و کامل آن می‌باشند.

۴-۱ اهمیت و جایگاه دروس کارورزی در رشته علوم تربیتی^۱

علوم تربیتی، به عنوان یکی از مهم ترین و مؤثرترین رشته های علوم انسانی و یکی از جامع ترین رشته های تحصیلی دانشگاهی، در پی تربیت افراد شایسته به منظور تأمین نیروی انسانی متخصص مورد نیاز جامعه در بخش های آموزشی، فرهنگی و مدیریتی است. موفقیت رشته علوم تربیتی در این زمینه، مستلزم توان و توفیق واقعی در تربیت و آموزش افرادی دارای دانش و معلومات نظری و مهارت ها و قابلیت های حرفه ای و اجرایی لازم و کافی برای خدمت در سازمان های آموزشی و غیر آموزشی و دستگاه های اجرایی جامعه می باشد (حسینی، ۱۳۹۲: ۲۳).

البته بدیهی است که تحقق این امر، به تنهایی از عهده کلاس های دروس نظری رشته علوم تربیتی بر نیامده و تربیت و آماده سازی افرادی با خصوصیات بارز حرفه ای و اجرایی به فرایندی فراتر از آموزش های نظری کلاس های درس نیاز دارد.

کارورزی، فرایندی است که انتظار می رود با یافتن جایگاه واقعی خود در رشته علوم تربیتی از عهده این مهم بر آید. در واقع، «کارورزی الگوی تفکر در کنش است و کارورز متفکر در آن تربیت می شود» (سلرني، ۲۰۱۳: ۱۳۳).

کارورزی و دروس کارورزی رشته علوم تربیتی، ابزاری مؤثر برای تبدیل نظریه و مباحث نظری به عمل و تلاشی هدفمند برای ایجاد حلقه‌های ارتباط و تعامل میان دانشگاه‌ها و واقعیت‌های عملی سازمان‌ها و دستگاه‌های اجرایی جامعه می‌باشند. بنابراین دانشجویان رشته علوم تربیتی به منظور موفقیت هرچه بیشتر در دستیابی به فرصت‌های شغلی و حرفه‌ای متناسب با رشته تحصیلی خود، باید در کنار آموخته‌های نظری مجال یابند که خارج از حصار آموزش‌های نظری کلاس‌های درس، معلومات و مهارت‌های عملی و کاربردی موردنیاز را نیز فراگیرند. این در واقع، نقطه عطفی است که ضرورت مؤکد ارائه و اجرای دروس کارورزی رشته علوم تربیتی را جلوه‌گر می‌سازد.

حضور در موقعیت‌های عملی و اجرایی، دانشجویان رشته علوم تربیتی را به طور مستقیم با محیط‌های واقعی کار مواجه می‌سازد و به آن‌ها کمک می‌کند تا قابلیت‌ها و مهارت‌های معنی‌دار مرتبط با رشته تحصیلی خود را کسب‌نموده و برای کاربرد و استفاده عملی از آموخته‌های نظری آماده شوند.

بحث کنید:

اهمیت و جایگاه دروس کارورزی در رشته علوم تربیتی را به اختصار توضیح دهید.

۵-۱ اهداف واحد درسی کارورزی ۲

واحد درسی کارورزی ۲ برای دانشجویان رشته علوم تربیتی این امکان را فراهم می‌آورد که طی حضور در سازمان‌های محل کارورزی، ضمن بهره‌گیری از آموخته‌های نظری در موقعیت‌های عملی و فراگیری قابلیت‌ها و مهارت‌های اجرایی برای پذیرش مسئولیت‌های اجتماعی و حرفه‌ای آماده شوند. به بیان دیگر، دانشجویان طی این واحد درسی با مهارت‌آموزی و کسب قابلیت‌های عملی و اجرایی لازم، نوعی آمادگی^۱ برای پذیرش^۲ مسئولیت‌های اجتماعی و حرفه‌ای در آینده را کسب می‌کنند و برای ایفای وظیفه در جامعه بر اساس هدف و رسالت رشته تحصیلی خود آماده می‌شوند.

1. Readiness

2. Acceptance

بنابراین، هدف عمده واحد درسی کارورزی ۲ نزدیک کردن محتوای نظری کلاس‌های درس به دنیای واقعی سازمان‌ها و محیط‌های سازمانی جامعه می‌باشد. حضور در سازمان‌ها، به دانشجویان رشته علوم تربیتی فرصت می‌دهد تا به بهترین نحو ممکن در سازمان‌های محل کارورزی، تجربه‌های دست اول و عملی کسب کنند. تجربه‌هایی که اگر با تعهد و مسئولیت‌پذیری کسب شده باشند، بدون تردید در آینده شغلی و حرفه‌ای دانشجویان نقش مهمی ایفا خواهند نمود.

اینک به منظور تکمیل مطالب، به برخی از هدف‌های واحد درسی کارورزی ۲ اشاره می‌کنیم:

- ایجاد زمینه مناسب برای برقراری ارتباط سازنده و هدفمند میان دانشگاه‌ها با سازمان‌ها و دستگاه‌های اجرایی جامعه به منظور همگرایی و استفاده بهینه از فرصت‌ها و امکانات موجود.
- ایجاد زمینه مناسب برای رشد فرهنگ به کارگیری نیروهای متخصص در سازمان‌ها و دستگاه‌های اجرایی.
- ایجاد زمینه مناسب برای تقویت حس اعتماد به نفس دانشجویان رشته علوم تربیتی.
- ایجاد زمینه مناسب برای ارتقای کیفی توانمندی‌های حرفه‌ای و تقویت مهارت‌های لازم و مورد نیاز دانشجویان و دانش‌آموختگان رشته علوم تربیتی.

پیندیشید:

مهم‌ترین هدف واحد درسی کارورزی ۲ چیست؟

۱-۶ وحدت رویه^۱ و رویه‌سازی در ارائه واحد درسی کارورزی ۲

به منظور ارائه و اجرای مطلوب و مناسب واحد درسی کارورزی ۲ و نیل به اهداف آن، وجود و رعایت استانداردها و ضوابط مشخص و هماهنگ، ضروری است. این ضوابط و استانداردهای مشخص و هماهنگ، در واقع ضرورت مؤکدی است که متأسفانه

تاکنون به شکل مناسب و مطلوب تحقق نیافته است. بدین صورت که در اغلب دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی، راهنمایی دروس کارورزی و از جمله کارورزی ۲ به استادانی واگذار شده که بدون وحدت رویه و بدون رعایت ضوابط و استانداردهای هماهنگ و یکنواخت و صرفاً بر مبنای علایق و توانایی‌های علمی و عملی خود و به صورت کاملاً شخصی و سلیقه‌ای این دروس را برعهده گرفته‌اند. این امر، یعنی نبود محتوا و راهنمای درسی مناسب و مدون و عدم الگوی یکنواخت و هماهنگ، همواره مسائل و مشکلاتی را برای دانشجویان، استادان راهنمای کارورزی و حتی دانشگاه‌ها و سازمان‌های محل کارورزی ایجاد کرده و دروس کارورزی را از دستیابی به اهداف مطلوب آن منحرف و دور نموده است.

از این رو، اولین گام در ساماندهی واحد درسی کارورزی ۲، رویه‌سازی مناسب برای ارائه و اجرای آن می‌باشد؛ امری که به نظر می‌رسد تا حدودی با تألیف و تدوین این کتاب تحقق یافته است.

ببندیشید و پاسخ دهید:

به نظر شما حلقه مفقوده در فرایند ارائه و اجرای واحد درسی کارورزی ۲ چیست؟

۷-۱ فرایند گردش کار و مراحل اجرایی کارورزی ۲

واحد درسی کارورزی ۲ مستلزم انجام فعالیت‌هایی است که هرچه این فعالیت‌ها، منسجم‌تر انجام‌پذیرند، این واحد درسی اثربخش‌تر و در نیل به اهداف موفق‌تر خواهد بود. بنابراین، برای انجام مطلوب و کامل کارورزی ۲، فرایند گردش کاری مشتمل بر سه مرحله: ارائه^۱، اجرا و ارزشیابی به شرح ذیل تبیین می‌گردد:

۱-۷-۱ ارائه کارورزی ۲

این مرحله، در واقع مرحله طراحی و برنامه‌ریزی کارورزی ۲ می‌باشد که قبل از شروع نیمسال تحصیلی و در دانشگاه صورت می‌پذیرد. توصیه می‌شود در این مرحله، اعضای شورای کارورزی دانشگاه با طراحی کلی برنامه کارورزی، کلیه امور مربوط به برنامه‌ریزی، سازماندهی و هماهنگی کارورزی را مورد بررسی قرار داده و توافقات

حاصله را به عنوان مصوبات اجرایی شورا صورتجلسه نمایند. مصوبات این شورا که در واقع مبین فعالیت‌های مرحله ارائه کارورزی ۲ می‌باشد، ضمن توجه به شرایط و مقتضیات موجود مواردی نظیر نکات ذیل را تبیین می‌نماید:

شناسایی امکانات و توانمندی‌ها، شناسایی موانع و محدودیت‌ها، فهرست کردن سازمان‌های واجد شرایط اجرای کارورزی به منظور فراهم نمودن فرصت انتخاب مناسب سازمان‌های محل کارورزی و صرفه جویی دانشجویان در وقت، زمان بندی برنامه و تنظیم جدول زمان بندی^۱ انجام امور، گروه بندی دانشجویان و تعیین استاد راهنمای کارورزی.

۲-۷-۱ اجرای کارورزی ۲

این مرحله با معرفی دانشجویان و مراجعه آنان به سازمان‌های موردنظر آغاز گردیده، با پذیرش دانشجویان و اعلام مراتب حضور ایشان به وسیله سازمان‌های محل کارورزی ادامه یافته و با اتمام فعالیت‌های دانشجویان و تحویل گزارش کارورزی به استاد راهنما پایان می‌یابد. در این مرحله دو دسته فعالیت یکی توسط دانشگاه و دیگری توسط دانشجویان انجام می‌پذیرد:

عمده ترین فعالیت دانشگاه در این مرحله، انجام هماهنگی با سازمان‌ها و مدیریت سازمان‌های محل کارورزی دانشجویان است. این فعالیت به دو طریق انجام می‌گیرد: یک طریق متداول، معرفی دانشجویان به سازمان‌ها و دادن معرفی نامه کتبی به ایشان می‌باشد؛ و طریق دیگر، شیوه مؤثر دعوت از مدیران سازمان‌های موردنظر برای حضور در جلسه شورای کارورزی دانشگاه است. این اقدام مهم، موجب آگاهی مناسب مدیران سازمان‌های محل کارورزی از اهداف و برنامه کارورزی و نیز ایجاد انگیزه و برقراری ارتباط و تعامل سازنده میان دانشگاه و سازمان‌ها گردیده و امکان موفقیت و نیل به اهداف کارورزی ۲ را افزایش می‌دهد.

دانشجویان پس از دریافت معرفی نامه از دانشگاه باید به سازمان‌های محل کارورزی مراجعه کنند. با مراجعه و حضور دانشجویان در سازمان‌ها، فعالیت آنان در مرحله اجرای کارورزی ۲ شروع می‌شود. دانشجویان در این مرحله چند فعالیت مهم انجام می‌دهند که به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود:

آشنایی با مدیر و کارکنان سازمان‌های محل کارورزی و شناخت ویژگی‌ها و